واژه‌نامه توصیفی آموزش

یادگیری فعال (Active Learning)

علی‌رضا یوسفی

یادگیری فعال را شاید بتوان با توضیح متضاد آن، یعنی، یادگیری منفعل (Passive Learning)، بهتر فهمید. در یادگیری منفعل، که غالباً و نه اختصاصاً، در روش سخنرانی تجلی پیدا می‌کند، اصل بنیادین پذیرفته شده‌ای است که فراگیر، دانایی مختصری دارد و برای پر شدن ذهن او از دانش، باید در مقابل یک فرد دانا بنشیند و به گفتار او گوش دهد. یادگیری فعال، در مقابل، مشتمل بر مجموعه راهبردهایی است که فراگیر را در جریان یادگیری مشارکت دهد و او را برای عمق بخشیدن به یادگیری خود توانا سازد. این راهبردها که برای تحقق یادگیری فعال پیشنهاد شده‌اند، تحت عناوین: یادگیری مبتنی بر مورد (Case-Based Learning)، یادگیری اکتشافی (Discovery Learning)، یادگیری تجربی (Experiential Learning) و یادگیری از طریق بازاندیشی (Reflective Learning) و عناوین مشابهی از این دست، در متون آموزشی، و بویژه در متون آموزش پزشکی، کاربرد وسیع یافته‌اند. همچنین تدابیری از قبیل: پرسش و پاسخ، بارش افکار (Brain storming)، فعالیت در گروه‌های کوچک، ایفای نقش، شبیه‌سازی، کارگاه‌های آموزشی و ارزشیابی فرایندی، برای تحقق راهبردهای یادگیری فعال پیشنهاد شده‌اند.

یادگیری مبتنی بر مورد (Case-Based Learning)

این راهبرد یادگیری فعال، که در آموزش پزشکی و سایر آموزش‌های حرفه‌ای کاربرد وسیع یافته است، بر این باور زیربنایی تکیه دارد که موارد مطالعاتی فراگیران در آموزش‌های حرفه‌ای باید از موقعیت‌های واقعی که در آن حرفه اتفاق می‌افتد، انتخاب شود و نه اینکه صرفاً اصول علمی در هر رشته تدریس گردد. فراگیران علوم پزشکی غالباً در معرض مواردی قرار می‌گیرند که برای یادگیری و شناسایی و کشف آن نیازمند به بحث در گروه‌های کوچک، و نیز فردی هستند که مباحث را هدایت و تسهیل کند (Facilitator). یادگیری مبتنی بر مورد، گاهی معادل یادگیری مبتنی بر مسأله Problem-Based Learning نیز به کار رفته است.

یادگیری مبتنی بر شایستگی یا صلاحیت (Competence-Based Learning)

یادگیری مبتنی بر شایستگی یا صلاحیت‌های خاص، از شایع‌ترین اصطلاحات در آموزش پزشکی و کلاً آموزش‌های حرفه‌ای است. در رویکردهای آموزش پزشکی جامعه‌نگر، یادگیری مبتنی بر کسب صلاحیت‌های خاص، دارای ارزش محوری می‌باشد. در این نوع یادگیری، تأکید اصلی بر بروندادهای یادگیری (Learning outcomes)، کاملاً واضح و تعریف شده و مورد نیاز برای آن حرفه است که باید به دقت آموزش داده شده و در آزمون‌ها، این صلاحیت‌ها با دقت مورد سنجش قرار گیرند. رویکرد یادگیری مبتنی بر شایستگی، بطور مشخص بر یادگیرندگانی تأکید دارد که کاربرد آموخته‌های خود و مهارت‌ها و ارزش‌های مرتبط با محیط واقعی کار و ارائه خدمت را منطبق بر معیارهای مشخص حرفه‌ای، از خود بروز دهند. این رویکرد یادگیری، بر واژه‌هایی مانند مهارت‌های محوری (Core skills)، مهارت‌های کلیدی (Key skills) و برآیندهای یادگیری تأکید دارد.

یادگیری اکتشافی (Discovery Learning)

آدرس مکاتبه. دکتر علی‌رضا یوسفی، مرکز تحقیقات آموزش در علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، خیابان هزارجریب، اصفهان.

e-mail: aryousefy@edc.mui.ac.ir

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-05]

این یادگیری نیز از راهبردهای (Strategies) یادگیری فعال می‌باشد که در روش‌های فعال تدریس نیز با همین نام فنونی برای آن ایجاد شده است. در این شیوه یادگیری، نقشی که معلم بر عهده می‌گیرد حائز اهمیت است. نقش معلم در این شیوه، بیش از تأکید بر انتقال اطلاعات، بر تسهیل در جستجو و جمع‌آوری اطلاعات تأکید دارد. لازم به ذکر است که ایفای نقش معلم در مقام راهنما و تسهیل‌کننده، قطعاً نیازمند به معلمان یا استادانی است که مهارت‌ها و دانش‌های آنها بسیار فراتر از معلمان و استادانی باشد که صرفاً به انتقال معلومات می‌پردازند.

یادگیری تجربی
(Experiential Learning)

منظور یادگیری است که بر مرور و تجزیه و تحلیل فعال و سنجیده تجربیات فرد استوار باشد. هدف این گونه یادگیری آگاهانه، افزایش امکانات بهبود عملکرد فرد در آینده می‌باشد. این نوع از یادگیری، بر فلسفه و اصولی تکیه دارد که از گسترش و توسعه فعالیت حرفه‌ای براساس مشارکت در جامعه انسانی، دفاع می‌کند و اهمیت ارتباطات انسانی را در یادگیری مورد حمایت، و بی‌همتایی تجربه تک تک انسان‌ها را مورد تأکید قرار می‌دهد.

در این روش یادگیری، تجربه (رابطه متقابل فرد و محیط) واحد اساسی یادگیری محسوب می‌شود که چنان که به دقت مورد بررسی فردی و یا گروهی قرار گیرد، راه را برای تجربه‌های وسیع‌تر بعدی هموار می‌سازد. این شیوه یادگیری در آموزش پزشکی، بویژه در دوره‌های کارورزی و کارآموزی بالینی، می‌تواند با وسعت مورد استفاده قرار گیرد.

یادگیری باز (آزاد)
(Open Learning)

این نوع یادگیری، از اصطلاحاتی است که در دو دهه اخیر با گسترش کاربرد رایانه به فرهنگ مسائل آموزشی راه یافته است. یادگیری باز یا آزاد، در واقع، رویکردی به تدریس و یادگیری است که بر اساس انعطاف‌پذیری، دسترسی به منابع، سیستم ارائه خدمات آموزش و یادگیری و آزمون و بازخورد سریع، خود را جلوه‌گر می‌سازد. آنچه این نوع یادگیری را تسهیل کرده است، گسترش تکنولوژی ارتباطات رایانه‌ای و شبکه است. واژه‌هایی همچون یادگیری الکترونیکی (e-Learning) و یا یادگیری از راه دور، تقریباً هم معنا با این واژه می‌باشند. یادگیری باز (آزاد) طریقی است که برای گسترش آموزش مداوم جامعه پزشکی مورد توجه جهانی قرار گرفته است

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-05]

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-05]